

HIGHLIGHTS

Grondrechten: belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van wetgeving en beleid in 2010

FRA

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

Disclaimer:

Indien u vragen heeft over deze vertaling raadpleeg dan de versie in het Engels, de originele en officiële versie van het document.

Europe Direct helpt u antwoord te vinden op uw vragen over de Europese Unie

Nieuw gratis telefoonnummer *

00 800 6 7 8 9 10 11

Als u mobiel of in een telefooncel of hotel belt, hebt u misschien geen toegang tot gratis nummers of kunnen kosten worden aangerekend.

Foto's: (omslag & binnenkant): © iStockphoto

Meer gegevens over de Europese Unie vindt u op internet via de Europaserver (<http://europa.eu>).

FRA - Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten

Schwarzenbergplatz 11

1040 Wenen

Tel.: +43 (0)1 580 30 - 0

Fax: +43 (0)1 580 30 - 691

E-mail: info@fra.europa.eu

fra.europa.eu

Catalografische gegevens bevinden zich aan het einde van deze publicatie
Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2012

ISBN 978-92-9239-123-2

doi: 10.2811/31845

© Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, 2011

Overneming met bronvermelding is toegestaan, behalve voor commerciële doeleinden.

**Grondrechten:
belangrijkste ontwikkelingen
op het gebied van wetgeving en
beleid in 2010**

Vertaling niet geïnterpreteerd

De samenvatting van dit jaarverslag van het FRA beslaat diverse thema's van het Handvest van de grondrechten van de EU, met de volgende kleurcoderingen:

Vrijheden		Asiel, immigratie en integratie Grenscontrole en visumbeleid Informatiemaatschappij en gegevensbescherming
Gelijkheid		De rechten van het kind en de bescherming van kinderen Gelijkheid en non-discriminatie Racisme en etnische discriminatie
Burgerschap		Participatie van EU-burgers in de democratische werking van de Unie;
Rechtspleging		Toegang tot efficiënte en onafhankelijke rechtspraak Bescherming van slachtoffers

Deze samenvatting vestigt de aandacht op belangrijke onderwerpen van het jaarverslag 2010 van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA). In de marge van de tekst wordt verwezen naar relevante publicaties van het FRA uit 2010, die alle kunnen worden geraadpleegd op de FRA-website, fra.europa.eu.

In dit jaarverslag worden de knelpunten en successen beschreven op het gebied van de grondrechten tussen januari en december 2010 (zie kadertekst). Uit een analyse van dit verslag, waarbij is gekeken naar de vooruitgang op het vlak van de grondrechten, blijkt dat er in 2010 weliswaar belangrijke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden, maar dat er geen reden is tot zelfgenoegzaamheid.

In de Europese Unie (EU) en de lidstaten spelen diverse vraagstukken op dit terrein, met name: aanhoudende en extreme armoede en sociale uitsluiting van Roma-gemeenschappen; verslechterende omstandigheden van asielzoekers in sommige lidstaten; integratie van migranten; nieuwe vraagstukken op het punt van gegevensbescherming; schendingen van de rechten van kinderen; ongelijke behandeling van veel mensen en niet-aflatende gevallen van racisme en discriminatie; onvoldoende toegang tot rechtspraak en te weinig bescherming van slachtoffers.

In het licht hiervan is het niet verrassend dat in 2010 het Europees Hof voor de rechten van de mens (EHRM) 795 arresten uitsprak tegen bijna alle 27 EU-lidstaten en kandidaat-lidstaat Kroatië. In 657 van deze arresten constateerde het Hof dat er ten minste één grondrecht was geschonden (zie tabel 1). De meeste van deze zaken vallen niet onder de EU-wetgeving. Niettemin wordt met deze rechtszaken slechts het 'topje van de ijsberg' onthuld gezien het aantal niet-gemelde gevallen van grondrechtenschendingen. Het is tevens belangrijk nog eens nadrukkelijk te wijzen op de internationale mensenrechtenverplichtingen die de EU en de lidstaten moeten nakomen, aangezien de EU-wetgeving in een nauwe relatie staat tot de

Het FRA-jaarverslag *Fundamental rights: challenges and achievements in 2010* is gestructureerd op basis van de voornaamste thematische werkterreinen van het Bureau voor de periode 2007-2012. Het is verdeeld in tien hoofdstukken en daarnaast wordt specifieke aandacht besteed aan de Roma en aan de vraag hoe het in Europa met hun grondrechten is gesteld.

Focus: Roma in de EU - een kwestie van toepassing van de grondrechten

1. Asiel, immigratie en integratie
2. Grenscontrole en visumbeleid
3. Informatiemaatschappij en gegevensbescherming
4. De rechten van het kind en de bescherming van kinderen
5. Gelijkheid en non-discriminatie
6. Racisme en etnische discriminatie
7. Participatie van EU-burgers in de democratische werking van de Unie
8. Toegang tot efficiënte en onafhankelijke rechtspraak
9. Bescherming van slachtoffers
10. Internationale verplichtingen

Dit verslag, dat 28 bladzijden telt, bevat de belangrijkste punten uit het jaarverslag van het FRA. Het volledige verslag en de afzonderlijke hoofdstukken ervan kunnen in het Engels, Frans en Duits worden gedownload op fra.europa.eu. Bibliografische verwijzingen zijn in het hoofdverslag te vinden aan het eind van elk hoofdstuk.

internationale wetgeving op het gebied van de grondrechten. In 2010 zijn bijna alle lidstaten van de EU gevolgd via een of meer van de Europese (Raad van Europa) en internationale (Verenigde Naties, VN) verdragsmechanismen. In totaal werden in 2010 op basis van de belangrijkste verdragen meer dan vijftig toezichtrapportages over de EU-lidstaten gemaakt (zie tabel 3 over internationale toezichtactiviteiten in 2010).

De EU in 2020

2010 was het eerste jaar waarin de EU over een eigen wettelijk bindende mensenrechtentekst beschikte: het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Het Verdrag van Lissabon, dat op 1 december 2009 in werking trad, vormt de nieuwe juridische ruggengraat van de EU. Uiteindelijk zal dit ertoe leiden dat de rechtspraak voor de burgers van de EU toegankelijker wordt en dat zij een grotere democratische betrokkenheid zullen tonen. Met het Handvest van de grondrechten van de EU werden de bevoegdheden van de Unie weliswaar niet uitgebreid, maar het Europees Parlement benadrukte in zijn resolutie van 15 december 2010 over de situatie en effectieve tenuitvoerlegging van de grondrechten in de EU dat bij de besluitvorming en de toepassing van wetgeving met het Handvest rekening moet worden gehouden.

"De belangstelling van de mensen voor het Handvest is groot en zij koesteren hoge verwachtingen rond de toepassing daarvan. Het Handvest is echter niet van toepassing in alle situaties waarin de grondrechten in de Europese Unie aan de orde zijn. In 2010 ontving de Commissie meer dan 4 000 brieven van burgers in verband met de grondrechten. Ongeveer driekwart daarvan betraf zaken die buiten het toepassingsgebied van het recht van de Unie vallen. Hieruit blijkt dat er veel misverstanden bestaan over het doel van het Handvest en de situaties waarin het Handvest al dan niet van toepassing is. [...] Het Handvest is van toepassing op de maatregelen van alle instellingen en organen van de EU. Het speelt vooral een rol in de wetgevende werkzaamheden van het Europees Parlement, de Raad en de Commissie. [...] Het Handvest is alleen van toepassing op de lidstaten wanneer zij het EU-recht ten uitvoer brengen."

Europese Commissie, Verslag over de toepassing van het EU-Handvest van de grondrechten 2010, blz. 3

Op grond van deze nieuwe wetscontext concludeerde de Europese Commissie in zijn mededeling over de strategie voor een doeltreffende tenuitvoerlegging van het Handvest van de grondrechten in het najaar van 2010 dat "alle voorwaarden voor een ambitieus beleid op het gebied van de grondrechten [...] dus aanwezig" zijn (COM(2010) 573 definitief). Alle EU-instellingen hebben in 2010 opnieuw benadrukt dat zij zich binnen hun eigen competentiegebieden sterk willen maken voor de grondrechten.

Zo heeft de Raad van de Europese Unie sinds december 2009 een nieuwe permanente werkgroep grondrechten, burgerrechten en vrij verkeer van

personen. Deze nieuwe groep houdt zich bezig met grondrechten en burgerrechten inclusief vrij verkeer van personen, onderhandelingen over de toetreding van de EU tot het Europees Verdrag van de rechten van de mens (EVRM) en de vervolgcities naar aanleiding van rapporten van het FRA.

Het jaar 2010 is tevens een mijlpaal die het begin markeert van de rol van de EU op het internationale toneel na Lissabon: besprekingen maakten de weg vrij voor de toetreding van de EU tot twee internationale mensenrechtenverdragen, namelijk het EVRM (Raad van Europa) en het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD).

Tabel 1: Arresten van het EHRM in 2010 waarbij ten minste één schending van de grondrechten werd geconstateerd, per land

Land	Aantal arresten
België	4
Bulgarije	69
Cyprus	3
Denemarken	0
Duitsland	29
Estland	1
Finland	16
Frankrijk	28
Griekenland	53
Hongarije	21
Ierland	2
Italië	61
Letland	3
Litouwen	7
Luxemburg	5
Malta	3
Nederland	2
Oostenrijk	16
Polen	87
Portugal	15
Roemenië	135
Slovenië	3
Slowakije	40
Spanje	6
Tsjechië	9
Verenigd Koninkrijk	14
Zweden	4
Kroatië	21
Totaal	657

Bron: ECtHR, Annual Report 2010, Strasbourg, Council of Europe, 2011

Asiel, immigratie en integratie

Migratiestromen en opvang

Problemen met de adequate opvang van asielzoekers zijn gerapporteerd voor onder meer België, Griekenland en Italië. Als gevolg hiervan beperken landen vaak het aantal asielzoekers, wat op zijn beurt een nadelige uitwerking kan hebben op de normen voor bescherming. Verder kunnen de levensomstandigheden moeilijk worden, bijvoorbeeld door overvolle accommodaties. Dit geldt voor Griekenland, dat kritiek heeft gekregen van diverse internationale organen, waaronder het Comité van de Raad van Europa voor de preventie van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CPT). Griekenland heeft te maken gehad met een aanzienlijke instroom van migranten: in 2009 vond bijna 75% van alle aanhoudingen van illegale migranten aan de buitengrens van de EU plaats in Griekenland en in 2010 bedroeg dat percentage zelfs 90%. Ondertussen staat het asiel- en migratiebeheer in Griekenland nog in de kinderschoenen, met beperkte mogelijkheden tot grenspatrouilles, detentie en opvang. Daarom besloten sommige lidstaten de overdracht van asielzoekers aan Griekenland tijdelijk op te schorten.

PUBLICATIES VAN HET FRA

Access to effective remedies: The asylum-seeker perspective, september 2010.

The duty to inform applicants about asylum procedures: The asylum-seeker perspective, september 2010.

Zie:
http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_asylum-seekers_en.htm

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van asiel, immigratie en integratie.

- De bepalingen van de richtlijn asielnormen (2004/83/EG) betreffende het in aanmerking komen voor en het toekennen en intrekken van de vluchtelingenstatus werden verduidelijkt door arresten van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HJEU).
 Voor de lidstaten aan de buitengrenzen van de EU was het moeilijk de grondrechten te waarborgen op het moment dat zij te maken kregen met een groeiende instroom van migranten, vooral wat betreft de detentie van illegale migranten.
- De overdracht van asielzoekers aan Griekenland op grond van de Dublin II-verordening (343/2003/EG) werd opgeschort om de grondrechten van de overgedragen personen niet in de waagschaal te stellen.
- De detentie van illegale migranten, waaronder ook afgewezen asielzoekers, riep vragen op over de bescherming van de grondrechten.
- Er waren zorgen over de toepassing van het beginsel van non-refoulement bij het nemen van beschermende maatregelen op grond van overnameovereenkomsten.
- Meer lidstaten stelden integratie-eisen als voorwaarde voor toekenning van een permanente verblijfsvergunning.
- Enkele lidstaten bespraken de mogelijkheid om migranten meer politieke rechten te verlenen.

Terugkeerprocedures - detentie van migranten

In 2010 werden Roemenië, Griekenland en Malta door het EHRM schuldig bevonden aan onrechtmatige detentie en onmenselijke behandeling van illegale migranten en asielzoekers. Uit deze arresten van het EHRM blijkt dat de behandeling van migranten in het kader van detentie en terugkeer een gevoelig punt blijft wat de grondrechten betreft. In de terugkeerrichtlijn (2008/115/EG) is een maximale detentieduur van zes maanden vastgelegd, die onder bepaalde omstandigheden kan worden verlengd tot een periode van ten hoogste achttien maanden. Op basis van de richtlijn moest de omzetting in december 2010 zijn voltooid. In november 2010 hadden acht EU-lidstaten nog geen wettelijke maximale tijdslimiet ingesteld voor detentie voorafgaand aan uitzetting of voor bepaalde typen van een dergelijke detentie. Het ging om de volgende landen: Cyprus, Denemarken, Estland, Finland, Litouwen, Malta, Zweden en het Verenigd Koninkrijk.

Overdrachten volgens de Dublin-regeling

Lidstaten die asielzoekers op grond van de Dublin-II-verordening terugsturen naar overbelaste staten om daar een asielaanvraag in te dienen, kunnen deze asielzoekers in een situatie brengen waar hun rechten worden geschonden. Net als alle andere EU-instrumenten moet ook de Dublin II-verordening in overeenstemming met de grondrechten worden toegepast. De verordening zelf biedt de lidstaten de mogelijkheid om in individuele gevallen de overdracht aan de verantwoordelijke lidstaten op te schorten.

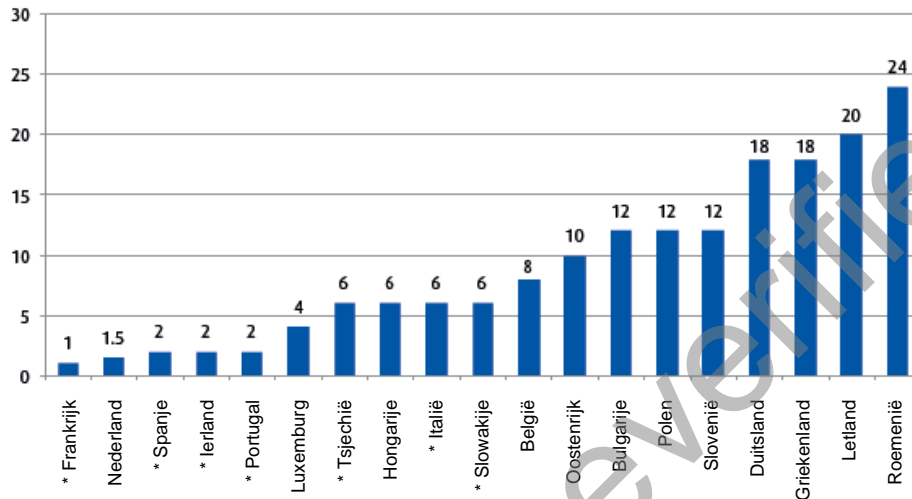
PUBLICATIES VAN HET FRA

Detention of third-country nationals in return procedures, september 2010.

Zie:

http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_detention_en.htm

Figuur 1: Maximale detentieduur, per land (in maanden)

Opmerking: * De lengte van de detentieduur die in de nationale wetgeving in dagen of weken staat vermeld, wordt in de grafiek in maanden weergegeven. Voor landen waar meerdere tijdslimieten gelden, is de langst mogelijke detentieperiode gekozen. Landen die alleen een maximale tijdslimiet hebben voor bepaalde situaties van detentie voorafgaand aan uitzetting, zijn ook in de lijst opgenomen; het betreft Nederland en Roemenië.

Bron: FRA (2010), Detention of third-country nationals in return procedures, Vienna, FRA

Deze mogelijkheid moet worden aangewend in gevallen waarin zo'n overdracht zou indruisen tegen verplichtingen op het gebied van de mensenrechten.

Begin 2011 deed de Grote Kamer van het EHRM uitspraak in de zaak *M.S.S. tegen België en Griekenland*. De zaak betrof het terugsturen van een Afghaanse asielzoeker door België naar Griekenland op grond van de Dublin II-verordening. Het EHRM achtte zowel Griekenland als België schuldig aan het overtreden van artikel 3 (verbod op vernederende of onmenselijke behandeling) en artikel 13 (recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel) van het EVRM. Eind 2010 waren er duizend zaken over de toepassing van de Dublin II-verordening op asielzoekers aanhangig bij het EHRM. In de meeste gevallen ging het om vorderingen tegen België, Finland, Frankrijk en Nederland waarin het terugsturen van asielzoekers naar Griekenland en Italië werd betwist.

PUBLICATIES VAN HET FRA

Coping with a fundamental rights emergency – The situation of persons crossing the Greek land border in an irregular manner, februari 2011.

Zie:
http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year2011/pub_greek-border-situation_en.htm

Grenscontrole en visumbeleid

Herziening van het mandaat van Frontex

Na de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon werden een aantal stappen genomen om de grondrechten beter na te leven tijdens gezamenlijke operaties van verscheidene EU-lidstaten aan de buitengrenzen van de EU, die door het Europees Agentschap voor het beheer van de operationele samenwerking aan de buitengrenzen (Frontex) werden gecoördineerd. In februari 2010 stelde de Europese Commissie wijzigingen voor in de verordening waarbij Frontex is opgericht (COM(2010) 61 definitief). Deze wijzigingen behelzen onder meer uitdrukkelijke verwijzingen naar de mensenrechten, vooral als het gaat om de opleiding van grenswachten en de uitvoering van gezamenlijke operaties. Zo moet voor gedwongen uitzettingen een gedragscode worden opgesteld waarin beschreven staat hoe gezamenlijke terugkeervluchten dienen plaats te vinden. Op verzoek van de Raad van de Europese Unie werd het voorstel gewijzigd om Frontex in staat te stellen de persoonsgegevens van individuen die door middel van gezamenlijke operaties worden teruggestuurd, te verwerken. De Europese Toezichthouder voor gegevensbescherming (EDPS) gaf aan dat daartoe een duidelijke rechtsgrondslag en ook waarborgen voor gegevensbescherming in de verordening moesten worden opgenomen. Eind 2010 lag het voorstel nog steeds ter bespreking bij het Europees Parlement en de Raad.

Hervorming van de Schengengrenscore

In april 2010 nam de Raad van de Europese Unie een besluit aan als aanvulling op de Schengengrenscore en verschafte regels en richtsnoeren voor maritieme bewakingsoperaties die door Frontex worden gecoördineerd (2010/252/EU). De richtsnoeren hebben betrekking op opsporings- en reddingsoperaties en op de ontschepping van geredde of onderschepte personen, waarbij voorrang moet worden gegeven aan ontschepping in de staat waaruit deze personen zijn vertrokken. Wanneer het niet mogelijk is geredde of onderschepte personen te ontschepen in de staat waaruit zij zijn vertrokken, moet ontschepping plaats vinden in de staat die als ontvangende lidstaat fungeert. Vanwege deze nieuwe regels, die momenteel door het HJEU worden getoetst, kondigde Malta aan dat het niet als ontvangende lidstaat voor gezamenlijke Frontex-operaties wil optreden.

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van grenscontrole en visumbeleid:

- Samenwerkingsovereenkomsten tussen de EU-lidstaten en derde landen, die het mogelijk maken migranten aan de zeegrenzen te onderscheppen en terug te sturen, dreigden ervoor te zorgen dat mensen die internationale bescherming nodig hadden, geen asiel konden aanvragen.
- Er werden stappen gezet om de grondrechten na te leven tijdens operaties aan de buitengrenzen van de EU, die door Frontex werden gecoördineerd.
- Voor het eerst zette Frontex snelle-grensinterventieteams (RABITS) in aan de landsgrens met Turkije, op verzoek van Griekenland.
- Houders van een biometrisch paspoort uit Albanië en Bosnië-Herzegovina en houders van een Taiwanees paspoort mochten zonder visum reizen.

Informatiemaatschappij en gegevensbescherming

Invoering van de richtlijn betreffende de bewaring van gegevens

In 2010 zette de discussie over de naleving van de grondrechten door de richtlijn betreffende de bewaring van gegevens (2006/24/EG) zich voort. Deze richtlijn, die in 2006 is goedgekeurd, verplicht telefoon- en internetbedrijven gegevens te verzamelen over alle communicatie van hun klanten. Op 22 juni 2010 hebben meer dan honderd organisaties uit 23 EU-lidstaten in een gezamenlijke brief de EU-commissarissen Malmström, Reding en Kroes gevraagd "te komen met een voorstel voor een systeem dat verkeersgegevens snel in veiligheid brengt en doelgericht opslaat, dit ter vervanging van de EU-voorschriften inzake gegevensbewaring". In onder meer Oostenrijk, België, Bulgarije en Duitsland zijn nationale campagnes gevoerd tegen de invoering van de richtlijn. In oktober 2009 verklaarde het constitutionele hof van Roemenië (*Curtea Constituțională*) in Besluit nr. 1258 de nationale omzettingswetgeving van de richtlijn ongrondwettig. In maart 2010 verklaarde het Federale Constitutionele Hof van Duitsland (*Bundesverfassungsgericht, BVerfG*) in uitspraak BvR 256/08 de Duitse omzettingswetgeving van de richtlijn betreffende de bewaring van gegevens nietig, waarbij het hof stelde dat de richtlijn een "ernstige inbreuk" vormde op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. Ondertussen heeft de Europese Commissie aangekondigd dat zij de richtlijn betreffende de bewaring van gegevens uit 2006 in heroverweging heeft genomen.

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van de informatiemaatschappij en gegevensbescherming

- Nieuwe technologische ontwikkelingen leidden tot nieuwe knelpunten op het gebied van grondrechten en tot oproepen tot modernisering van de EU-wetgeving inzake gegevensbescherming.
- Er is steeds meer consensus over het feit dat gegevensbescherming een belangrijk aandachtspunt is in internationale overeenkomsten, met name overeenkomsten over Personal Name Records (PNR) en Swift.
- Op politiek en wetgevingsniveau werden bezwaren geuit tegen de toenemende verplichtingen die particuliere ondernemingen worden opgelegd op het gebied van het bewaren van communicatiegegevens (telefoon en internet).
- De onafhankelijkheid van gegevensbeschermingsautoriteiten werd een belangrijk onderwerp dat in behandeling is genomen door het HJEU.
- De politieke discussie over de implicaties van het gebruik van bodyscanners als beveiligingsapparaten op luchthavens zette zich voort.
- Het evenwicht tussen het belang van gegevensbescherming en het recht op informatie groeide uit tot een belangrijk onderwerp en werd behandeld door het HJEU.

Nieuwe technologieën en daarmee samenhangende knelpunten

De Raad van Europa heeft in verschillende verklaringen aandacht besteed aan de implicaties van nieuwe technologieën. Google Street View is een voorbeeld van een ontwikkeling die aanleiding gaf tot een zekere bezorgdheid. Het biedt panoramische beelden vanuit verschillende hoeken op straatniveau in plaatsen over de hele wereld. Google laat hiertoe speciaal aangepaste auto's door plaatsen en steden rijden. Dit riep discussies op en leidde in verscheidene EU-lidstaten, waaronder Oostenrijk, Duitsland, Spanje, Slovenië en Italië, tot procedures. In Duitsland eiste het Federale lid van de Commissie voor gegevensbescherming en vrijheid van informatie (*Bundesbeauftragter für den Datenschutz und die Informationsfreiheit, BfDI*) dat er een centraal klachtenregister zou komen met betrekking tot de publicatie van persoonsgegevens op internet, met inbegrip van diensten als Google Street View. De *Bundesrat* keurde een ontwerpwet goed tot wijziging van de Federale Wet op gegevensbescherming (*Bundesdatenschutzgesetz, BDSG*) om een betere bescherming van persoonsgegevens met betrekking tot geografische informatiediensten op internet, zoals Google Street View, te waarborgen.

PUBLICATIES VAN HET FRA

The use of body scanners: 10 questions and answers juli 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/opinions/op-bodyscanner_en.htm

Op EU-niveau is het onderwerp bodyscanners in detail besproken. Op 15 juni 2010 heeft de Europese Commissie haar Mededeling over het gebruik van beveiligingsscaners in EU-luchthavens (COM(2010) 311 definitief) gepubliceerd. Hierin werd betoogd dat harmonisatie alleen kan worden bereikt door een gemeenschappelijke Europese aanpak, die wat betreft het gebruik van dergelijke scaners rekening houdt met de EU-normen voor de grondrechten.

De status van gegevensbeschermingsautoriteiten

De onafhankelijkheid, bevoegdheden en middelen van gegevensbeschermingsautoriteiten in EU-lidstaten werden in 2010 een punt van zorg. In de zaak *Europese Commissie tegen Duitsland* (C-518/07), gaf het HJEU voor het eerst zijn mening over de onafhankelijkheid van toezichthoudende gegevensbeschermingsautoriteiten. Het stelde strenge criteria vast en oordeelde dat Duitse gegevensbeschermingsautoriteiten op federaal niveau (*Länder*), die verantwoordelijk waren voor het toezicht op de verwerking van persoonsgegevens in de niet-publieke sector, onvoldoende onafhankelijk waren, aangezien zij onderworpen waren aan staatstoezicht. In juni 2010 verzocht de Europese Commissie het Verenigd Koninkrijk zijn nationale gegevensbeschermingsautoriteit, de dienst

PUBLICATIES VAN HET FRA

Data protection in the EU: the role of National Data Protection Authorities, mei 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_data_protection_en.htm

van de Information Commissioner, meer bevoegdheid te geven, zoals het EU-recht vereist. In december 2010 maakte de Europese Commissie een zaak tegen Oostenrijk aanhangig bij het HJEU wegens het ontbreken van een onafhankelijke autoriteit voor gegevensbescherming. Uit gegevens die het FRA heeft verzameld, blijkt dat de gegevensbeschermingsautoriteiten in Frankrijk, Duitsland en Spanje in de periode 2007-2010 aanzienlijk meer personele en financiële middelen kregen toegewezen. In Estland, Ierland, Letland, Litouwen en Slowakije kregen deze juist aanzienlijk minder middelen toegewezen.

De rechten van het kind en de bescherming van kinderen

De strijd tegen seksueel misbruik en de uitbuiting van kinderen

In maart 2010 keurde de Europese Commissie met het oog op de aanpassing van het bestaande kader een voorstel goed voor een richtlijn ter bestrijding van seksueel misbruik, seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie (COM(2010) 94 definitief). Deze behandelt het strafrecht inclusief de strafbaarstelling van ernstige vormen van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen, die thans niet onder de EU-wetgeving vallen; strafonderzoek en het instellen van de strafvordering; en ontwikkelingen in de informatietechnologie, waaronder de strafbaarstelling van nieuwe vormen van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting die mogelijk worden door het gebruik van internet. Daarnaast omvat het voorstel de totstandbrenging van

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van kinderrechten:

- De Europese Commissie keurde begin 2011 een EU-Agenda voor de rechten van het kind goed, die 11 maatregelen bevatte.
- Op EU-niveau werd overeenstemming bereikt over de definitieve tekst van een richtlijn inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, waarin met name aandacht werd besteed aan de bescherming van kinderen.
- De Raad van Europa keurde richtsnoeren goed voor een kindvriendelijke rechtspraak, evenals een aanbeveling inzake de-institutionalisering en inclusie van kinderen met een handicap.
- De Europese hulplijn voor vermiste kinderen, 116 000, was in slechts 13 EU-lidstaten operationeel.
- Verontrustende resultaten kwamen naar voren uit onderzoeken in verschillende EU-lidstaten naar kindermisbruik binnen instellingen of door personeelsleden daarvan.
- Bevindingen van het FRA onderstreepten dat kinderen die gescheiden van hun ouders in een migratie- of asielsituatie verkeren, vaak niet passend zijn gehuisvest, bij aankomst geen adequate medische screening krijgen, geen kindvriendelijke asielaanvraagprocedure kunnen volgen, en te maken krijgen met voogdij van wisselende kwaliteit in de EU-lidstaten.
- Het ontbrak nog steeds aan volledige, uitgesplitste gegevens over kinderhandel met als doel kinderarbeid en seksuele uitbuiting van kinderen; waar deze wel zijn bijgehouden, lag het aantal geïdentificeerde slachtoffers van kinderhandel zeer laag.

ationale maatregelen om de toegang te blokkeren tot websites die kinderpornografie bevatten, evenals maatregelen om inhoud aan de bron te verwijderen onder toezicht van gerechtelijke of politieautoriteiten.

In juli 2010 werd het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kracht (Serie Verdragen van de Raad van Europa, nr. 261). Dit verdrag is het eerste internationale instrument dat alle vormen van seksueel geweld tegen kinderen aanpakt. Het verdrag gaat ook over sekstoerisme en het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden via informatie- en communicatietechnologie (ook wel 'child grooming' – het "lokken" van kinderen – genoemd). Denemarken, Frankrijk, Griekenland en Nederland waren de enige EU-lidstaten die het verdrag eind 2010 hadden geratificeerd.

De rechten van niet-begeleide kinderen en van kinderen die van hun ouders zijn gescheiden

Met name kinderen die van beide ouders of van hun verzorgers zijn gescheiden, zijn kwetsbaar, vooral in een situatie van migratie. Het Actieplan niet-begeleide minderjarigen van de Commissie voor de periode 2010-2014, dat is goedgekeurd op 6 mei 2010, identificeert verscheidene problemen en stelt oplossingen voor (COM(2010) 213 definitief). De hoofdlijnen voor actie zijn: de preventie van onveilige migratie en mensenhandel; opvang en procedurele waarborgen in de EU – waartoe ook leeftijdsbepaling en opsporing van familieleden behoren; en de vaststelling van duurzame oplossingen – zoals de hereniging met de familie van het kind. Deze acties moeten worden geïmplementeerd middels een reeks maatregelen die zich niet beperken tot het immigratiebeleid, maar die ook de achterliggende oorzaken van migratie willen aanpakken. Het Actieplan ondersteunt de vaststelling van gemeenschappelijke normen ten aanzien van voogdij en wettelijke vertegenwoordiging en doet de aanbeveling dat de bevoegde autoriteit zo snel mogelijk beslist over de toekomst van niet-begeleide minderjarigen, bij voorkeur binnen zes maanden. Bij deze beslissing moet rekening worden gehouden met de verplichting die lidstaten hebben om te trachten familieleden op te sporen en om andere herintegratiemogelijkheden in het land van herkomst te onderzoeken en na te gaan met welke oplossing de belangen van het kind het meest zijn gediend. Dit zou kunnen inhouden dat het kind de internationale beschermingsstatus krijgt en zich mag hervestigen in de EU. De mededeling van de Commissie stelt vast dat de terugkeer van kinderen slechts een van de vele mogelijkheden is "omdat het probleem veel ingewikkelder is en veel verschillende facetten kent en de manoeuvreerruimte van de lidstaten ten aanzien van niet-begeleide minderjarigen duidelijk beperkt is".

PUBLICATIES VAN HET FRA

Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Summary Report, april 2010.

Separated, asylum-seeking children in European Union Member States, Comparative report, december 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_sep_asylum_en.htm

Gelijkheid en non-discriminatie

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van gelijkheid en non-discriminatie:

- Onderhandelingen over de horizontale richtlijn werden voortgezet in de Raad van de Europese Unie.
- EU-lidstaten gingen door met de invoering van nieuwe wetgeving en met de aanpassing van bestaande wetgeving, met de omzetting van richtlijnen voor gelijke behandeling, namelijk de Richtlijn gelijke behandeling ongeacht ras of etnische afstamming (2000/43/EG), de Richtlijn gelijke behandeling in arbeid en beroep (2000/78/EG), De Richtlijn gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten (2004/113/EG) en de Richtlijn gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep (herschikking) (2006/54/EG).
- Het aantal klachten dat instanties voor de bevordering van een gelijke behandeling in de EU ontvingen, bleef wisselen. Hoewel het aantal klachten dat in 12 EU-lidstaten werd gemeld, toenam, bleek het totale aantal klachten laag. De taken van sommige instanties voor de bevordering van een gelijke behandeling werden uitgebreid, zodat ze meer gronden van discriminatie konden behandelen.
- Er werden richtlijnen goedgekeurd inzake ouderschapsverlof (2010/18/EU) en inzake de gelijke behandeling van zelfstandig werkzame mannen en vrouwen (2010/41/EU), evenals een vijfjarenstrategie voor de gelijke behandeling van mannen en vrouwen voor de periode 2010-2015. Onderhandelingen over de zwangerschapsrichtlijn werden voortgezet.
- Het Europees Instituut voor gendergelijkheid (EIGE) werd officieel geopend.
- De EU ratificeerde het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD), en in 2010 deden ook vier van haar lidstaten dit, waarmee het totale aantal lidstaten dat het verdrag had geratificeerd, op 16 kwam te liggen. De Europese Commissie lanceerde haar Europese strategie inzake handicaps (COM(2010) 636 definitief) en enkele lidstaten gingen over tot de invoering van zelfstandig wonen en inclusief onderwijs voor personen met een handicap.
- Het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft een verstrekkende aanbeveling aangenomen over maatregelen ter bestrijding van discriminatie op grond van seksuele voorkeur of genderidentiteit ((CM/Rec(2010) 5), en de Parlementaire Vergadering heeft een aanbeveling en een resolutie over dit onderwerp goedgekeurd (Aanbeveling 1915 en Resolutie 1728). Rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en maatregelen in enkele lidstaten leidden tot ontwikkelingen in de rechten van stellen van gelijk geslacht, de rechten van transgenders en het houden van Pride-marsen.
- Aan discriminatie op grond van godsdienst werd aandacht besteed in gerechtelijke uitspraken inzake het tonen van religieuze symbolen op het werk en godsdienstlessen op scholen.
- De bevordering van de participatie van zowel ouderen als jongeren op de arbeidsmarkt kreeg aandacht in initiatieven van de Europese Commissie.
- De gerechtshoven van sommige lidstaten en instanties voor de bevordering van gelijke behandeling hebben vooruitgang geboekt in het aanpakken van discriminatie op diverse gronden.

(On)gelijke beschermingsniveaus en de hervorming van instanties voor de bevordering van een gelijke behandeling

Op EU-niveau duurden de onderhandelingen over de horizontale richtlijn in de Raad voort. Een dergelijke richtlijn zou het beschermingsniveau dat EU-wetgeving momenteel verleent tegen etnische discriminatie uitbreiden naar alle andere vormen van discriminatie. In verscheidene lidstaten is op nationaal niveau de

'hiërarchie' die discriminatie op grond van ras of etnische afkomst beter beschermt dan discriminatie op andere gronden, afgeschaft. Als gevolg hiervan zijn er sinds 2010 slechts negen lidstaten die verschillende niveaus van bescherming handhaven tegen verschillende typen discriminatie. Wat instanties voor de bevordering van een gelijke behandeling aangaat, waren in 2010 belangrijke ontwikkelingen waarneembaar. Twaalf van de 21 lidstaten, waar gegevens over 2010 beschikbaar waren, zagen een toename in het aantal klachten of verzoeken om hulp. In Denemarken, Estland en Frankrijk vond een institutionele hervorming van bestaande mechanismen plaats, inclusief een ruimer mandaat om discriminatie op andere gronden aan te pakken. Instanties voor de bevordering van gelijke behandeling zijn tijdens de periodieke evaluatie ook onder strengere controle geplaatst van VN-verdragsorganen, met name het Comité voor de uitbanning van rassendiscriminatie (CERD).

PUBLICATIES VAN HET FRA

EU-MIDIS Data in Focus 3: Rights awareness and equality bodies, mei 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/pub_dif3_en.htm

Versterking van de strijd tegen discriminatie op grond van handicap

In december 2010 werd de EU voor het eerst, naast haar lidstaten, partij in een VN-mensenrechtenverdrag: het Verdrag van de VN inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD). Nog eens vier lidstaten ratificeerden het Verdrag in 2010, namelijk Frankrijk, Letland, Litouwen en Slowakije, waarmee het totale aantal ratificaties op 16 van de 27 lidstaten uitkwam. Discriminatie op grond van een handicap werd op nationaal niveau nog steeds gemeld. Dit wordt ook weerspiegeld in het standpunt dat in februari 2010 is aangenomen in de aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de de-institutionalisering en inclusie van kinderen met een handicap (CM/Rec(2010) 2).

Nieuwe ontwikkelingen wat betreft rechten op het gebied van seksuele geaardheid en rechten van transgenders

In 2010 heeft het Comité van Ministers van de Raad van Europa een aanbeveling aangenomen over maatregelen ter bestrijding van discriminatie op grond van seksuele voorkeur of genderidentiteit (CM/Rec(2010) 5), wat tot op heden de meest verstrekkende politieke verbintenis op intergouvernementeel niveau is voor de bescherming van LHBT-rechten. Op rechterlijk niveau benadrukte het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in de zaak Schalk en Kopf tegen Oostenrijk dat de beslissing of huwelijken tussen personen van hetzelfde geslacht al dan niet moeten worden

toegestaan, wordt overgelaten aan de lidstaten. Tegelijkertijd erkende het Hof dat “de maatschappelijke houding ten opzichte van stellen van hetzelfde geslacht een snelle ontwikkeling doormaakte” en dat een samenwonend stel van hetzelfde geslacht met een stabiele *de facto* relatie onder het begrip ‘gezinsleven’ valt.

Ook op het gebied van transgenderrechten vonden in 2010 belangrijke ontwikkelingen plaats. In Frankrijk werd transsexualiteit verwijderd van de lijst van ‘langdurige psychiatrische aandoeningen’. In Portugal werd een nieuwe wet aangenomen waarin gender reassignment wettelijk werd erkend. En in Duitsland werd, na een uitspraak van het Federale Constitutionele Hof (*Bundesverfassungsgericht, BVerfG*), verplichte scheiding afgeschaft als voorwaarde om het vastgelegde geslacht in officiële documenten te kunnen wijzigen. In Oostenrijk waren de gerechtshoven van mening dat een chirurgische ingreep niet verplicht kon worden gesteld als voorwaarde om de naam en het geslacht van een persoon te kunnen wijzigen in de relevante documenten. In Malta, ten slotte, luidde een uitspraak van het Constitutionele Hof dat de afwezigheid van het recht van een transgender vrouw om met haar mannelijke partner te trouwen een schending was van artikel 12 van het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens inzake het recht te huwen. Op het gebied van asielwetgeving breidden zes EU-lidstaten – Finland, Letland, Malta, Polen, Portugal en Spanje – de bescherming uit naar lesbische, homo en biseksuele (LGB) slachtoffers, waarmee het totale aantal lidstaten dat expliciet bescherming biedt aan LHB-slachtoffers van vervolging op 23 is komen te liggen.

PUBLICATIES VAN HET FRA

Homophobia, transphobia and discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity, 2010 Update – Comparative legal analysis, november 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fra/Website/research/publications/publications_per_year/2010/pub-lgbt-2010-update_en.htm

Racisme en etnische discriminatie

Etnische discriminatie en de noodzaak van gegevensverzameling

Het blijkt dat men zich in verschillende EU-lidstaten steeds bewuster wordt van de noodzaak van gegevensverzameling. In Frankrijk bijvoorbeeld bevatten de volkstellingsgegevens geen etnische gegevens, ondanks een aanbeveling van de CERD, die in augustus 2010 is herhaald. De Franse commissaris voor diversiteit en gelijke kansen (*Commissaire à la diversité et à l'égalité des chances*), heeft echter een comité opgericht voor het meten en beoordelen van diversiteit en discriminatie (Comedd). Dit comité heeft in februari 2010 zijn bevindingen gepubliceerd en daarbij verscheidene aanbevelingen gedaan, zoals het aanmoedigen van (experimenteel) onderzoek waarbij alternatieve middelen worden gebruikt voor het meten van discriminatie, zoals gebruikmaking van familienamen, observaties ter plekke en mogelijk ook door de ondervraagde zelf naar zijn etniciteit te vragen. Belangrijke gegevens kunnen ook worden verzameld via discriminatietests. De resultaten van het eerste systematische onderzoek naar discriminatietests dat in Duitsland sinds het midden van de jaren negentig is gehouden, zijn in februari 2010 gepubliceerd. Uit deze resultaten blijkt dat sollicitanten met een Turks klinkende naam op discriminerende belemmeringen stuiten wanneer zij proberen toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt. De onderzoekers onderzochten 528 stageplekken voor studenten waaraan publiekelijk bekendheid was gegeven en ontdekten dat de kansen van sollicitanten met een Turkse naam om teruggebeld te worden door de werkgever 14% lager waren dan de kansen van de Duitse testdeelnemers, en dat het discriminatiepercentage significant hoger lag in kleine bedrijven.

PUBLICATIES VAN HET FRA

Racism, ethnic discrimination and exclusion of ethnic minorities in sport: a comparative view of the situation in the European Union, oktober 2010.

Zie: <http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/>

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van racisme en etnische discriminatie:

- Discriminatie op het gebied van werkgelegenheid bleef veel voorkomen, met gevallen van discriminatie in vacatures, wervingsprocedures, arbeidsomstandigheden en ontslagen.
- Toegang tot gezondheidszorg bleef afhankelijk van inspanningen om taalbarrières te overwinnen en om aanpassingen aan een andere cultuur tot stand te brengen. In het geval van ongedocumenteerde migranten hing toegang af van de vraag of personeel in de gezondheidszorg verplicht was ongedocumenteerde personen aan te geven bij de autoriteiten.
- Hoewel er in slechts enkele lidstaten formele wettelijke en administratieve barrières waren voor de toegang tot sociale huisvesting, komt uit beschikbare bewijzen naar voren dat minderheden nog steeds in woningen van mindere kwaliteit wonen als gevolg van zowel directe als indirecte discriminatie.
- Roma-kinderen bleken in sommige lidstaten nog steeds geen gezamenlijk onderwijs met andere kinderen te volgen. Slechtere toegang tot onderwijs bleef gelden voor kinderen van ongedocumenteerde migranten in bepaalde lidstaten waar schoolautoriteiten verplicht zijn informatie te verzamelen over de wettelijke status van leerlingen en hun ouders en daar verslag van te doen.
- Een aantal lidstaten is begonnen met het verzamelen van gegevens uitgesplitst naar ras of etniciteit, wat een belangrijke ontwikkeling is bij pogingen om mogelijk discriminerende praktijken te registreren en te identificeren.
- De meeste lidstaten die gegevens verzamelen over misdaden met een racistisch motief, vertoonden een toename van het aantal geregistreerde gevallen.

Het kaderbesluit van de Raad betreffende racisme en vreemdelingenhaat

De EU-lidstaten moesten deze EU-maatregel, die voorziet in de onderlinge aanpassing van wetgeving van de lidstaten inzake strafbare feiten op het gebied van racisme en vreemdelingenhaat, op 28 november 2010 hebben omgezet (2008/913/JHA). Racistisch en xenofob gedrag moet in alle lidstaten een strafbaar feit vormen en moet bestraft kunnen worden met doeltreffende, evenredige en afschrikkende strafrechtelijke sancties met een maximum van ten minste één tot drie jaar gevangenisstraf. Eind 2010 waren lidstaten in het stadium van kennisgeving van hun uitvoeringsmaatregelen. Zodra dit proces is afgerond en vertalingen beschikbaar zijn, zal de Europese Commissie starten met haar analyse van de omzetting van het kaderbesluit.

PUBLICATIES VAN HET FRA

The impact of the Racial Equality Directive - Views of trade unions and employers in the European Union, november 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_racial_equal_directive_en.htm

PUBLICATIES VAN HET FRA

Experience of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth in three EU Member States, oktober 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub-racism-marginalisation_en.htm

PUBLICATIES VAN HET FRA

Discriminerende etnische profilering begrijpen en voorkomen: een gids, oktober 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_ethnic-profiling_en.htm

EU-MIDIS Data in Focus 4: politiecontroles en minderheden, oktober 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_dif4_en.htm

Participatie van EU-burgers in de democratische werking van de Unie

Beperking van het kiesrecht van personen met een handicap

Uit onderzoek dat door het FRA is uitgevoerd, blijkt dat personen met een handicap die hun handelingsbekwaamheid hebben verloren, in de meeste lidstaten geen kiesrecht hebben. De vraag rijst in hoeverre dit verenigbaar is met de VN-normen zoals gegarandeerd in artikel 29 van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Vergelijkbare zorgen zijn ook geuit voor het EHRM. In de zaak *Alajos Kiss tegen Hongarije* (nr. 38832/06) oordeelde het EHRM dat het als gevolg van een geestelijk gezondheidsprobleem automatisch ontnemen van het kiesrecht van een onder curatele geplaatst persoon een schending is van artikel 3 van Protocol nr. 1 bij het EVRM. Volgens de grondwet van Hongarije heeft een onder curatele gesteld persoon geen recht om te stemmen. Het EHRM verwierp de geldigheid van een algemeen stemverbod voor personen die onder gedeeltelijke curatele zijn gesteld, ongeacht hun feitelijke verstandelijke vermogens. De rechters van het EHRM waren van mening dat uitsluitend een individuele beoordeling de beperking van de kiesrechten van de verzoeker had kunnen rechtvaardigen.

Het Europees burgerinitiatief

Het Verdrag van Lissabon heeft met het Europees burgerinitiatief een nieuwe vorm van inspraak in de EU ingevoerd. Artikel 11, lid 4, van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) bepaalt: "Wanneer ten minste één miljoen burgers van de Unie, afkomstig uit een significant aantal lidstaten, van oordeel zijn dat inzake een aangelegenheid een rechtshandeling van de Unie nodig is ter uitvoering van de Verdragen, kunnen zij het initiatief nemen de Europese Commissie te verzoeken binnen het kader van de haar toegedeelde bevoegdheden een passend voorstel daartoe in te dienen." De details voor de werking van dit

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van participatie:

- Als gevolg van de geringe participatie van burgers van de Unie die geen onderdaan zijn, in verkiezingen voor gemeenteraden en het Europees Parlement, zijn besprekingen gestart over hervorming van de kieswet op dit punt.
- Het EHRM heeft zijn jurisprudentie over het recht op vrije verkiezingen uitgebreid (artikel 3 van Protocol nr. 1 bij het EVRM).
- Eind 2010 is politieke consensus bereikt over de verordening over het burgerinitiatief, die in februari 2011 formeel is vastgesteld en op 1 april 2012 van toepassing wordt.

PUBLICATIES VAN HET FRA

Het recht op deelname aan de politiek van mensen met geestelijke gezondheidsproblemen en verstandelijke handicaps, november 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub-vote-disability_en.htm

nieuwe instrument voor directe democratie zijn uiteengezet in een verordening van het Europees Parlement, die de Raad van de Europese Unie eind 2010 heeft goedgekeurd. De verordening is officieel vastgesteld op 14 februari 2011. In deze verordening wordt bepaald dat de vereiste één miljoen handtekeningen afkomstig moeten zijn van ten minste een vierde van alle lidstaten.

Toegang tot efficiënte en onafhankelijke rechtspraak

Nieuwe Europese initiatieven op het gebied van strafprocedures

Met de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon is de voormalige derde pijler – politieke en justitiële samenwerking in strafzaken – onderworpen aan de gewone wetgevingsprocedure en, wat heel belangrijk is, aan de jurisdictie van het Hof van Justitie van de Europese Unie. In 2010 zijn verschillende wetgevingsinitiatieven ingediend die een zekere relevantie hebben voor de toegang tot de rechter op nationaal niveau. In oktober 2010 werd Richtlijn 2010/64/EU betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures vastgesteld. Deze richtlijn waarborgt het recht van verdachten en beklaagden op schriftelijke vertalingen van relevante delen van alle essentiële processtukken en op vertolking van alle zittingen en verhoren, alsook op vertolking tijdens ontmoetingen met raadsmanen. Zij kunnen alleen afstand doen van hun rechten, wanneer zij eerst juridisch advies of volledige informatie hebben gekregen over de gevolgen van een dergelijke stap. Het is aan de rechter om in individuele gevallen te bepalen of de kwaliteit en de omvang van de vertolking en vertaling voldoende is. In juli 2010 heeft de Europese Commissie een

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van de toegang tot rechtspraak:

- Er is een EU-richtlijn betreffende het recht op vertolking en vertaling (2010/64/EU) vastgesteld als eerste stap in de tenuitvoerlegging van de EU-routekaart ter versterking van de procedurele rechten van verdachten en beklaagden in strafprocedures (de 'routekaart').
- Verscheidene EU-lidstaten zijn begonnen hun rechtbanken te hervormen, met inbegrip van maatregelen om de duur van rechtszaken te verkorten en de onafhankelijkheid te vergroten;
- Verscheidene lidstaten hebben stappen gezet om nationale mensenrechteninstellingen te versterken of op te richten.

PUBLICATIES VAN HET FRA

FRA Opinion on the draft Directive regarding the European Investigation Order, februari 2011.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/opinions/op-eio_en.htm

voorstel voor een verklaring van rechten voor verdachten goedgekeurd, teneinde gemeenschappelijke minimumnormen voor het recht op informatie in strafprocedures vast te stellen (COM(2010) 392 definitief). Een van de overige voorstellen is een initiatief van zeven lidstaten voor een Europees onderzoeksbevel in strafzaken (JAI(2010) 3).

Toegang tot rechtspraak een grote uitdaging op het gebied van de grondrechten

Toegang tot de rechtspraak is een recht op zich en is belangrijk als middel om andere belangrijke grondrechten tot realiteit te maken. Toegang tot onafhankelijke en efficiënte rechtspraak is echter niet altijd gegarandeerd. In 2010 oordeelde het EHRM dat er sprake was van schendingen in 636 zaken tegen 26 EU-lidstaten, waarvan in 115 zaken sprake was van schending van het recht op een eerlijk proces. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft de omvang van het probleem erkend en een aanbeveling van de lidstaten aangenomen over effectieve remedies tegen extreem lange procedures (CM/Rec(2010) 3); de aanbeveling gaat vergezeld van een gids voor goede praktijken. In het jaarverslag van het FRA worden voor verscheidene lidstaten maatregelen genoemd die dit probleem aanpakken, onder andere voor Bulgarije (invoering van 'reserveraadsmannen'), Cyprus (klachten over de duur van procedures zijn mogelijk op alle niveaus van de rechtspraak), Duitsland (wetsontwerp dat voorziet in schadeloosstelling voor materiële en immateriële schade als gevolg van vertragingen) en Letland (rechtbanken mogen lagere straffen opleggen, wanneer procedures niet binnen redelijke tijd worden afgerond). Het verslag belicht bovendien verschillende voorbeelden van maatregelen die in de lidstaten zijn genomen om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te versterken.

PUBLICATIES VAN HET FRA

Access to effective remedies: The asylum-seeker perspective, september 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_asylum-seekers_en.htm

Nationale mensenrechteninstellingen en organen voor gelijke behandeling

Nationale mensenrechteninstellingen (NHRI's) hebben, samen met nationale organen voor gelijke behandeling, een aanzienlijk potentieel om de directe toegang tot de rechtspraak te vergemakkelijken of zulke toegang te verschaffen. Nationale mensenrechteninstellingen die volledig voldoen aan de beginselen van Parijs – dat wil zeggen, instellingen met de A-status – zijn beter in staat om deze taak te vervullen. De beginselen van Parijs, die in 1993 zijn vastgesteld door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, bieden gezaghebbende richtsnoeren met betrekking tot de vereiste bevoegdheden van onafhankelijke en doeltreffende instellingen die tot taak hebben de mensenrechten op nationaal niveau te beschermen en te bevorderen.

PUBLICATIES VAN FRA

National Human Rights Institutions in the EU Member States, mei 2010.

Zie: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_per_year/2010/pub_national_hr_inst_en.htm

Tabel 2: NHRI's in de EU-lidstaten en Kroatië, per accreditatiestatus

Status	Land
A	Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Luxemburg, Polen, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk*, Kroatië
B	België, Nederland, Oostenrijk, Slowakije, Slovenië
C	Roemenië
Niet geaccrediteerd	Bulgarije, Cyprus, Estland, Finland, Hongarije, Italië, Letland, Litouwen, Malta, Tsjechische Republiek en Zweden

*Noten: * De Equality and Human Rights Commission deelt de Britse zetel in het International Coordination Committee of NHRIs met de Noord-Ierse Human Rights Commission en de Schotse Human Rights Commission. Wanneer een land in vet is weergegeven, is in de nabije toekomst een wijziging van de accreditatiestatus van de NHRI gepland.*

Bron: International Coordination Committee of NHRIs, tabel van de status van nationale instellingen, 1 januari 2010.

Sinds de toekenning van de A-status aan de nationale mensenrechteninstelling in Schotland in 2010, telt de EU twaalf nationale mensenrechteninstellingen met deze status in tien verschillende lidstaten, waarbij het Verenigd Koninkrijk drie NHRI's heeft. In vier lidstaten zonder geaccrediteerde instelling – Cyprus, Finland, Italië en Zweden – zijn in 2010 doorslaggevende stappen gezet om een nationale mensenrechteninstelling op te richten die het potentieel heeft om de A-status te verwerven.

Bescherming van slachtoffers

Ontwikkeling van normen voor de rechten van slachtoffers op Europees niveau

Eind 2010 hebben het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie de door de Europese Commissie voorgestelde richtlijn inzake mensenhandel besproken. Deze richtlijn past de drievoudige aanpak van preventie, bescherming en vervolging toe op mensenhandel en beoogt elementen van bijstand en steun aan slachtoffers te versterken. Dit geldt in het bijzonder voor drie specifieke artikelen die betrekking hebben op kinderen die slachtoffer zijn. Het ontwerp voor een Europees beschermingsbevel waartoe twaalf lidstaten het initiatief hebben genomen (JAI(2010) 2), is momenteel voorwerp van onderhandeling. Het voorstel richt zich op geweld tussen personen en heeft ten doel slachtoffers in Europese grensoverschrijdende zaken bescherming te bieden. Het is in december 2010 in eerste lezing door het Europees Parlement goedgekeurd. Tot slot hebben in 2010 gesprekken plaatsgevonden om vast te stellen hoe bestaande EU-wetgeving kan worden gewijzigd of vervangen, teneinde beter te kunnen voorzien in de behoeften van slachtoffers. Op dit moment wordt hierin voorzien door het kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure (2001/220/JHA) en Richtlijn 2004/80/EG betreffende de schadeloosstelling van slachtoffers van misdrijven. Wat betreft de normen van de Raad van Europa heeft een aantal EU-lidstaten, waaronder Ierland, Italië, Nederland en Zweden, in 2010 het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel (CATHB) van 2005 geratificeerd. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft ook richtsnoeren voor kindvriendelijke rechtspraak goedgekeurd; deze richtsnoeren moeten de rechten van het kind in gerechtelijke procedures beschermen.

Belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van de bescherming van slachtoffers:

- Er zijn op Europees niveau initiatieven genomen om de wettelijke bescherming van slachtoffers te verbeteren, zoals de mensenhandelrichtlijn (COM(2010) 95 definitief), het voorgestelde Europees beschermingsbevel (JAI(2010) 2) en besprekingen over een nieuwe slachtofferrichtlijn.
- Er zijn strengere normen voor de bescherming van slachtoffers vastgesteld, zoals de door de Raad van Europa goedgekeurde richtsnoeren voor kindvriendelijke rechtspraak, en diverse lidstaten hebben het Verdrag inzake bestrijding van mensenhandel geratificeerd.
- Er is op nationaal niveau vooruitgang geboekt met de verbetering van de positie van slachtoffers, met inbegrip van toegang tot schadeloosstelling en informatie over hun rechten in het kader van gerechtelijke procedures.
- Zowel de Raad van de Europese Unie als de Europese Commissie heeft inspanningen geleverd om geweld tegen vrouwen aan te pakken.
- Er zijn maatregelen genomen om het verzamelen van gegevens over slachtoffers op zowel Europees als nationaal niveau te verbeteren.

Voorlichting aan en schadeloosstelling van slachtoffers op nationaal niveau

Het jaarverslag van het FRA van dit jaar stelt een aantal ontwikkelingen op nationaal niveau vast, waaronder de oprichting van een landelijk netwerk voor slachtofferhulp (Polen), de vaststelling van gemakkelijkere en transparantere procedures voor de schadeloosstelling van slachtoffers (Duitsland), de invoering van een verplichting voor daders om bij te dragen aan een fonds voor slachtoffers van misdrijven (Finland) en de invoering van de mogelijkheid om online een aanvraag in te dienen voor schadeloosstelling (Zweden). In Ierland werd een slachtofferhandvest en gids voor het strafrechtstelsel uitgebracht. Internet speelt in dit verband ook een rol: Zweden heeft een Engelstalige versie gepubliceerd van zijn didactische online inleiding tot rechtbanken voor slachtoffers van misdrijven.

Vooruitzichten

Het jaarverslag *Fundamental rights: challenges and achievements in 2010* van het Bureau stelt voor de nabije toekomst verschillende uitdagingen op een reeks van gebieden vast.

Op het gebied van **asiel** moet in 2012 het gemeenschappelijk Europees asielstelsel worden voltooid. In het komende jaar zal dus aanzienlijke vooruitgang moeten worden geboekt. Na het arrest van het EHRM in de zaak *M.S.S.* zullen lidstaten die overdrachten van asielzoekers aan Griekenland op grond van de Dublin II-verordening nog niet hebben opgeschort, dat in 2012 waarschijnlijk alsnog doen. Het is nog onduidelijk of op dit gebied verdere initiatieven zullen worden genomen op basis van solidariteit en collectieve verantwoordelijkheid. De uitdagingen op het gebied van de grondrechten in verband met terugkeer zullen duidelijk worden, wanneer de lidstaten doorgaan met de terugkeerrichtlijn in hun nationaal recht over te nemen en haar ten uitvoer te leggen.

Wat betreft **grenscontrole**, zal een evaluatie van de eerste inzet van snelle grensinterventieteams (Rabit's) in Griekenland nuttige lessen voor toekomstige soortgelijke operaties opleveren. Door nauwe samenwerking tussen Frontex, het FRA en het Europees Ondersteuningsbureau voor asielzaken, alsook een belangrijkere plaats voor grondrechten in het mandaat van Frontex, kunnen grondrechten in het grensbeheer worden geïntegreerd.

Op het gebied van **gegevensbescherming** zullen de gevolgen van nieuwe technische ontwikkelingen in de nabije toekomst waarschijnlijk op de agenda blijven staan en bijdragen tot het doorlopende overkoepelende debat over de modernisering van het EU-kader voor gegevensbescherming, bijvoorbeeld in verband met bodyscanners, persoonsgegevens van passagiers en databases. Tegen de achtergrond van het Verdrag van Lissabon zullen twee onderwerpen in de nabije toekomst centraal staan: naleving van de grondrechtennormen (bijvoorbeeld in verband met het bewaren van gegevens) en de uitbreiding van het toepassingsgebied van het algemene kader voor gegevensbescherming tot gebieden zoals politieke en justitiële samenwerking in strafzaken.

Op het gebied van de **rechten van kinderen** vormt de situatie van kinderen die in kwetsbare situaties verkeren, een belangrijke uitdaging. Dit betreft, onder andere, kinderen die vermist raken, kinderen met een handicap, Roma-kinderen, kinderen die in een migratie- of asielsituatie van hun familie worden gescheiden, en kinderen die slachtoffer zijn van mensenhandel, seksuele uitbuiting of arbeidsuitbuiting. EU- maatregelen om de bescherming van deze kinderen te verbeteren moeten primair het belang van de kinderen van ogen houden. Hun zienswijzen en meningen moeten worden gehoord en beoordeeld, en daarbij moet passend rekening worden gehouden met hun geestelijke en lichamelijke welzijn en hun juridische, sociale en economische belangen. De agenda voor de rechten van het kind van de Commissie is een

ambitieuw werkplan op dit gebied.

Op het gebied van **gelijke behandeling** krijgen de lidstaten de komende jaren een nieuwe kans om de bescherming tegen discriminatie op grond van godsdienst of overtuiging, seksuele voorkeur, handicap of leeftijd ook buiten de wereld van de werkgelegenheid te verbeteren. Ontwikkelingen zoals de ratificatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (UNCRPD), de aanbeveling van de Raad van Europa over maatregelen ter bestrijding van discriminatie op grond van seksuele voorkeur of genderidentiteit en de vijfjarenstrategie van de EU voor de bevordering van gelijkheid van mannen en vrouwen bieden richtsnoeren op dit punt. Meervoudige discriminatie blijft bovendien een realiteit waaraan in het rechtskader van de EU en dat van haar lidstaten en in de aanpak van rechtbanken en organen voor gelijke behandeling grotendeels wordt voorbijgegaan. Het is een uitdaging voor de komende jaren om het begrip en bewustzijn van meervoudige discriminatie te vergroten en deze inzichten te integreren in de rechtsgang.

Wat betreft **racisme en etnische discriminatie**, hebben enkele lidstaten met succes discriminatietests gebruikt om na te gaan in hoeverre discriminatie voorkomt en om discriminerende praktijken in de werkgelegenheids- en huisvestingssector aan te tonen. Op basis van eerdere successen wordt verwacht dat zulke tests in de EU gangbaarder zullen worden. Bovendien blijft het verzamelen van gegevens die zijn uitgesplitst naar ras of etnische afstamming, overeenkomstig de aanbevelingen van de Europese Commissie tegen racisme en onverdraagzaamheid (ECRI) van de Raad van Europa en de VN-Commissie voor de uitbanning van rassendiscriminatie (CERD), voor vele lidstaten een uitdaging. Aangezien racistische misdrijven in een groot deel van de EU nog steeds een probleem zijn, moeten veel lidstaten op het gebied van het strafrecht nog steeds inspanningen leveren om racistische misdrijven overeenkomstig het EU-kaderbesluit en het Europees Verdrag inzake cybercriminaliteit van de Raad van Europa aan te pakken.

Wat betreft de **participatie van EU-burgers** in de democratische werking van de EU, was de vaststelling van de verordening over het Europees burgerinitiatief een grote doorbraak. Nu de verordening er is, moeten de EU-lidstaten op nationaal niveau structuren en procedures opzetten om het verzamelen van één miljoen handtekeningen om een burgerinitiatief in te dienen, te vergemakkelijken. Het burgerinitiatief zou echter moeten helpen om EU-burgers meer bewust te maken van de belangrijke vraagstukken van de Europese integratie.

Op het gebied van de **toegang tot de rechtspraak** blijven verdere hervormingen van de rechtssystemen in de lidstaten noodzakelijk, in het bijzonder wat betreft de buitensporig lange duur van procedures. Dit moet worden gezien in samenhang met de hervormingen die bij het EHRM plaatsvinden om een buitensporig grote achterstand in de behandeling van zaken weg te werken. Het zal alleen mogelijk zijn om de werklast van het EHRM te verkleinen, wanneer ervoor wordt gezorgd dat de nationale rechtssystemen toereikend zijn. Tegelijkertijd kan versterking van andere nationale mechanismen, in het bijzonder van organen voor gelijke behandeling en nationale mensenrechteninstellingen, helpen om systemische

problemen op nationaal niveau aan te pakken. Gezien de huidige bezuinigingsmaatregelen is het afwachten of de EU-lidstaten de nationale mensenrechteninstellingen verder zullen blijven versterken.

Er zijn, tot slot, zowel op Europees als op nationaal niveau veelbelovende ontwikkelingen op het gebied van de **bescherming van slachtoffers**. Initiatieven op het gebied van de rechten van verdachten en gedaagden (in het bijzonder de 'routekaart') zouden baat hebben bij een gelijktijdige ontwikkeling op het gebied van de rechten van slachtoffers, zodat duidelijkere en veelomvattendere wetgeving inzake de rechten van verdachten en gedaagden, alsook inzake de rechten van slachtoffers en getuigen mogelijk wordt. De aanstaande 'European Safety Survey' zal samen met het onderzoek van het FRA over geweld tegen vrouwen, waarin ook wordt gekeken naar geweld tijdens de jeugd en meldingspatronen onder slachtoffers, licht werpen op de mate waarin de rechten van slachtoffers in de praktijk worden gerespecteerd.

Vertaling niet geveerd

Tabel 3: Overzicht van de monitoringverslagen over EU-lidstaten en Kroatië die in 2010 zijn uitgebracht overeenkomstig monitoringprocedures van de VN en de Raad van Europa, per land

	CERD	HRC	CESCR	CEDAW	CAT	CRC	CRC-OP-SC	UPR	ECPT	ECRML	FCNM	ECRI	Totaal
België		✓				✓	✓		✓				4
Bulgarije								✓	✓		✓		3
Cyprus											✓		1
Denemarken	✓									✓			2
Duitsland											✓		1
Estland	✓	✓					✓						3
Finland											✓		1
Frankrijk	✓				✓							✓	3
Griekenland													0
Hongarije		✓							✓		✓		3
Ierland													0
Italië								✓	✓		✓		3
Letland													0
Litouwen													0
Luxemburg									✓	✓			2
Malta				✓									1
Nederland	✓		✓	✓									3
Oostenrijk					✓				✓			✓	3
Polen		✓										✓	2
Portugal													0
Roemenië	✓								✓				2
Slovenië	✓							✓					2
Slowakije	✓								✓		✓		3
Spanje						✓		✓					2
Tsjechische Republiek				✓					✓				2
Verenigd Koninkrijk												✓	1
Zweden								✓					1
Kroatië*								✓		✓	✓		3
Totaal	7	4	1	3	2	2	2	6	9	3	8	4	51

Noot: * Volgens artikel 28 van Verordening (EG) nr. 168/2007 tot oprichting van een Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) is het Kroatië als kandidaat-lidstaat van de EU toegestaan deel te nemen aan de activiteiten van het Bureau.

✓ = Monitoringverslag vastgesteld in 2010

- CERD Commissie voor de uitbanning van rassendiscriminatie
- HRC Comité voor de rechten van de mens (monitoringorgaan van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, ICCPR)
- CESCR Comité inzake economische, sociale en culturele rechten
- CEDAW Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen
- CAT Comité tegen foltering
- CRC Comité inzake de rechten van het kind
- CRC-OP-SC Comité inzake de rechten van het kind (monitort het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen)
- UPR Universele periodieke doorlichting
- ECPT Europees Verdrag ter voorkoming van foltering
- ECRML Commissie van deskundigen in regionale talen en talen van minderheden
- FCNM Adviescomité inzake nationale minderheden
- ECRI Europese Commissie tegen racisme en onverdraagzaamheid

Vertaling niet geverifieerd

Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA)

Grondrechten: belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van wetgeving en beleid in 2010

2012 — 28 p. — 21 x 29.7 cm

ISBN 978-92-9239-123-2

doi: 10.2811/31845

Op internet is uitgebreide informatie beschikbaar over het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten. Deze informatie is toegankelijk via de website van het FRA op fra.europa.eu.

Hoe zijn de EU-publicaties te verkrijgen?

Gratis publicaties:

- via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- bij de vertegenwoordigingen en delegaties van de Europese Unie. U kunt hun contactgegevens vinden op internet (<http://ec.europa.eu>) of door een fax te sturen naar +352 2929 42758.

Publicaties kopen:

- via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Abonnementen (bijvoorbeeld jaargangen van het *Publicatieblad van de Europese Unie* en arresten van zaken die voor het Hof van Justitie van de Europese Unie zijn gebracht):

- via een van de commerciële distributeurs van het Publicatiebureau (http://publications.europa.eu/others/agents/index_nl.htm).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Het jaar 2010 was het eerste jaar waarin de Europese Unie (EU) werkte op basis van een juridisch bindend handvest van grondrechten – het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. De samenvatting van het jaarverslag van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) van dit jaar schenkt aandacht aan een aantal belangrijke politieke en juridische ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan in de EU en haar lidstaten, terwijl deze hun verplichtingen op het punt van de grondrechten krachtig leven trachten in te blazen. Enkele stappen voorwaarts die in 2010 zijn gezet, zijn de versterking van de grondrechtentoets voor de wetgevingsvoorstellen van de Unie en de vaststelling van de verordening over het burgerinitiatief – een belangrijk nieuw hulpmiddel voor Europese participerende democratie. Het beeld werd aangevuld door maatregelen van meerdere lidstaten om hun nationale mensenrechteninstelling te versterken of er een op te richten en door de ratificatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap door de EU.

Toch is er geen reden tot zelfgenoegzaamheid. De EU blijft kampen met ernstige uitdagingen op het gebied van de grondrechten, zoals aanhoudende, extreme armoede en sociale uitsluiting onder Roma-gemeenschappen en verslechterende omstandigheden voor asielzoekers in bepaalde lidstaten. In 2010 heeft het Europees Hof voor de rechten van de mens meer dan 600 arresten gewezen die betrekking hadden op schendingen van de mensenrechten en waren gericht tegen bijna alle 27 lidstaten van de EU.

Deze samenvatting haalt een selectie van belangrijke kwesties op het gebied van de grondrechten naar voren die betrekking hebben op de volgende onderwerpen: asiel, immigratie en integratie, grenscontrole en visumbeleid, informatiemaatschappij en gegevensbescherming, de rechten van het kind en de bescherming van kinderen, gelijkheid en non-discriminatie, racisme en etnische discriminatie, participatie van EU-burgers in de democratische werking van de Unie, toegang tot efficiënte en onafhankelijke rechtspraak, en bescherming van slachtoffers.

Publicatiebureau

BUREAU VAN DE EUROPESE UNIE VOOR DE GRONDRECHTEN
 Schwarzenbergplatz 11 - 1040 Wenen - Oostenrijk
 Tel. +43 (1) 580 30-60 - Fax +43 (1) 580 30-693
fra.europa.eu - info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
twitter.com/EURightsAgency